Kâr Amacı Gütmeyen Kuruluşlarda (Sivil Toplum Kuruluşları) Finansal Performansın Ölçümünde Rasyo Analizi

Ratio Analysis in the Measurement of Financial Performance of Non-Profit Organizations (Non-Governmental Organizations)

Bedia ATALAY
bediaatalay@gmail.com

Ali Haydar GÜNGÖRMÜŞ
a.h.gungormus@gmail.com

Ender BOYAR
enderboyar@gmail.com

Özet

Kâr amacı gütmeyen kuruluşlarda, mütevellî heyeti, bağışçılar, devlet, proje faydalanıcıları, proje personeli, yöneticiler, finans personeli ve kamuoyu gibi taraflar finansal bilgiye ihtiyaç duyarlar. Finansal performansın ölçülebilme ihtiyacı, bu kuruluşlardaki faaliyetlerin de ölçümünü gerektirir. Bu çalışmanın amacı, rasyo analizi ile kâr amacı gütmeyen kuruluşların finansal performansını ölçmektir. Çalışmada kar amacı gütmeyen kuruluşların finansal performansı; likidite, verimlilik, sürdürülebilirlik ve etkinlik olmak üzere 4 ana başlık altında analiz edilmiştir. Likidite analizinde işletmelerden farklı olarak, proje bazında da borç ödeme gücünün analizi yapılmıştır. Verimlilik analizi ise, bağış gelirleri ve bu bağışlarla ilgili harcamalar üzerinden ölçümlenerek ve değerlendirilmiştir. Etkinlik analizi ile kuruluşun finansal faaliyetlerinin düzgün ve etik bir şekilde yürütülüp yürütülmediği analiz edilmiştir. Son olarak sürdürülebilirlik analizi ile kuruluşun uzun dönem faaliyetlerini sürdürebilme imkânları analiz edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kar amacı gütmeyen kuruluşlar, rasyolar, sürdürülebilirlik

Abstract

In non-profit organizations, stake holders such as the board of trustees, donors, the government, project beneficiaries, project staff, managers, financial staff, public and other related parties need financial information. The need to be able to measure the financial performance requires the measurement of the activity of these organizations. The aim of this study is to measure the financial performance of non-profit organizations by ration analysis In this study, financial performance is analyzed under four major topics; liquidity, efficiency, effectiveness, and sustainability. Liquidity analysis, unlike enterprises, focuses on the analysis of the solvency. Efficiency analysis can be done through donation revenues and the expenses paid out of these revenues. By means of effectiveness analysis, it is possible to evaluate whether the financial activities of the organization are conducted in the decent and ethical way. Finally, sustainability analysis enables to analyze the ability to maintain long-term activities of the organizations.

Keywords: Non-Profit organizations, ratio, sustainability

1. Giriş

Topluma sosyal fayda sağlamayı, sosyal problemleri çözmeyi ve toplum refahına katkıda bulunmayı hedefleyen kar amacı gütmeyen kuruluşların etkin ve verimli olarak yönetilmesi büyük oranda sağlıklı finansal verilerin elde edilmesi ve bunların doğru olarak yorumlanması ile mümkündür. Sağlıklı ve güvenilir finansal analiz için rasyo analizinden faydalanılabilir.

Rasyo analizi, şirketlerin mali performansının ölçümünde kullanılan yaygın bir yöntemdir. Bununla birlikte kâr amacı gütmeyen kuruluşlarda ise kullanımı oldukça sınırlıdır. Amaç farklılığından dolayı şirketler için kullanılan rasyoların bir kısmı kâr amacı gütmeyen kuruluşlar için doğrudan ilgili değildir.

Mütevelli heyeti, bağışçılar, devlet, proje faydalanıcıları, proje personeli, yöneticiler, finans personeli ve kamuoyu gibi taraflar kar amacı gütmeyen kuruluşlarla ilgili finansal bilgiye ihtiyaç duyarlar. Kuruluş içi proje personeli ve bağışçılar, projelerin etkinliğinin ölçülmesi noktasında daha dar bir kapsamda finansal bilgilere ihtiyaç duyarken, üst düzey yöneticiler ise kuruluşun genel başarısını ölçme, ileriye dönük hedefleri belirleme ve mütevelli heyetine ve kamuya hesap verme noktasında finansal bilgilerin analizine ihtiyaç duyarlar.

Çalışmamızda, kâr amacı gütmeyen kuruluşlarla ilgili tarafların kullanımına uygun, kuruluşun ve projelerin performanslarının ölçülmesi için kullanılabilecek finansal rasyolar dört ana başlık altında incelenmiştir. Bunlar likidite, verimlilik, sürdürülebilirlik ve etkinlik rasyoları şeklinde gruplandırılmıştır.

Likidite analizi ile kuruluşun faaliyetlerinin sorunsuz sürdürebilmesi için yeterli nakdi olup olmadığı ölçülürken, verimlilik analizi ile kuruluşun verimli çalışıp çalışmadığı analiz edilir. Sürdürülebilirlik analizi ile kuruluş uzun vadede hayatini devamlılığı analiz edilir. Son olarak etkinlik analizi ile de kuruluşun finansal davranışının doğru, uygun ve etik olup olmadığı analiz edilir.

2. Literatür Taraması

Kar amacı gütmeyen kuruluşların finansal analizi ile ilgili literatür şirketlerdeki kadar yaygın değildir. Şirketlerin finansal performans ölçümünde karlılık, faaliyet ve mali yapı analizleri ön plana çıkarken, kar amacı gütmeyen kuruluşlarda ise daha çok sürdürülebilirlik, verimlilik ve etkinlik ön plana çıkmaktadır.

Abt Associates Inc. (1994) tarafından hazırlanan kar amacı gütmeyen kuruluşlarda mali sürdürülebilirliğin temelleri çalışmasının 5. bölümünde finansal rasyo analizine yer verilmiştir. Finansal rasyoları gelir tablosu ve bilanço analizleri için yapılan rasyolar şeklinde iki başlık altında incelemiştir. Bu rasyolar, maliyet kurtarma rasyoı, personel verimliliği rasyoı, genel yönetim giderleri rasyoı, bağış toplama rasyoı, cari rasyo ve likidite rasyoıdır.

Abraham (2006), yaptığı çalışmada kuruluşların misyonunu esas alarak rasyo analizi ile finansal, likidite ve verimlilik değerlendirmesi yapmıştır. Bu analizde kuruluşun misyonu temel alınarak, misyonu destekleyecek yeterli nakde sahip olunup olunmadığı, ulaşılabilir fon kaynakları, bu kaynakların etkin ve verimli kullanılması için yapılması gereken uygulamalar araştırılmıştır.

Tinkelman and Donabedian (2007) yaptıkları çalışmada, DuPont analizi çerçevesinden esinlenerek kar amacı gütmeyen kuruluşların özkaynak geri dönüşünü

analiz etmiştir. Bu analiz özkaynakların getirisini 3 faktöre bağlar. Bunlar, birim karlılık, ciro ve kaldıraç faktörleridir.

Sanjay Agarwal (2010) çalışmasında kuruluşların rasyo analizini likidite, verimlilik, etkinlik ve sürdürülebilirlik olmak üzere 4 ana başlık altında ele almıştır.

Sharma (2012), yaptığı çalışmasında kuruluşların finansal sürdürülebilirlik, etkinlik ve verimlilik için 6 tane rasyo incelemiştir. Bu rasyolar, bağımlılık rasyosu, hayatta kalma rasyosu, cari rasyo, fon kullanım rasyosu, kaynak oluşturma rasyosudur.

Ryan ve Irvine (2012) çalışmalarında rasyo analizini, verimlilik rasyosu, istikrar rasyosu, likidite rasyosu, kaldıraç rasyosu, sürdürülebilirlik rasyolarını kullanarak Avustralya’da uluslararası bir yardım kuruluşu üzerinde bu rasyoları uygulamıştır.

Terry Lewis (2015) yaptığı çalışmada, rasyo analizini finansal sürdürülebilirlik, verimlilik ve etkinlik olmak üzere üç grupta ele almıştır. 5 tane rasyo kullanılmıştır. Bunlardan bağımlılık ve fon kullanma rasyosunu gelir tablosu analizinde, diğerleri ise hayatta kalma rasyosu, likite rasyo ve cari rasyo bilanço analizinde kullanılmıştır.

3. Finansal Performansın Ölçümü

Şirketlerde finansal performansın ölçümünde kullanılan rasyolar likidite, mali yapı, faaliyet ve kârlılık analizi olmak üzere genelde dört başlık altında ele alınır. Bu rasyolar kâr amaçlı faaliyet gösteren şirketler için ilgili ve uygun olmakla birlikte, kâr amacı gütmeyen kuruluşlar açısından farklılıklar söz konusudur. Kâr amacı gütmeyen kuruluşlarda, finansal performansın ölçülebilme ihtiyacı, bu kuruluşlardaki faaliyetlerin de ölçümünü gerektirir.

Finansal performans ölçümünde vakfın başarısını gösteren rasyolar vakfın yapısına, gelir kaynaklarına ve vakfın politikalarına göre değişiklik gösterir (Güngörmüş ve Coşkun, 2008).

Yukarıdaki literatürde de belirtildiği gibi, kâr amacı gütmeyen kuruluşların finansal performansının ölçümü ile ilgili farklı yaklaşımlar geliştirilmiştir. Çalışmada finansal performans, likidite, verimlilik, sürdürülebilirlik ve etkinlik olmak üzere 4 ana başlık altında analiz edilmiştir.

3.1. Likidite Analizi

Likidite analizi, kuruluşun kısa vadeli borç ödeme gücünü ölçme amacıyla yapılır (Gücenme; 2000). Bu analizde kuruluşun bir yıl içinde nakde dönüşecek varlıkları ile bir yıl içinde ödenecek borçları karşılaştırılır. Ayrıca likidite analizi ile kuruluşun net çalışma sermayesinin yeterliliği ile ilgili bilgi sahibi olunur (Çabuk ve Lazol). İşletmelerden farklı olarak, kâr amacı gütmeyen kuruluşlarda, proje bazlı faaliyet yürütülmesi durumunda, bu analiz proje bazında da yapılması gerekir. Likidite analizi, proje bazlı ve proje harici olarak iki farklı şekilde yapılabilir.

Cari Rasyo:

Dönen Varlıklar

Kısa Vadeli Yükümlülükler

Cari rasyo, kuruluşların kısa vadeli borç ödeme gücü hakkında bilgi verir. Kâr amacı gütmeyen kuruluşların faaliyet alanına bağlı olarak proje bazlı çalışılması durumunda proje kısıtları cari rasyosu etkileyebilir. Bir projeye ait fonun, başka bir

projede kullanılması sınırlandırılmış olabilir. Bu durumda projelere özel cari rasyo hesaplanabilir. Kuruluşun diğer faaliyetleri ile ilgili cari rasyo hesaplanırken projelere ait kısıtlar hariç tutularak cari rasyonun hesaplanması gerekir (USAID 1994).

Proje Bazlı Cari Rasyo:

Projeye Ait Dönen Varlıklar

Projeye Ait Kısa Vadeli Yükümlülükler

Proje Harici Cari Rasyo:

Dönen Varlıklar - Projeye Ait Dönen Varlıklar

Kısa Vadeli Yükümlülükler - Projeye Ait Kısa Vadeli Yükümlülükler

Cari rasyonun proje bazlı hesaplanabilmesi için, projeye ait nakitler, alacaklar, diğer varlıklar ve kısa vadeli yükümlülüklerin, proje bazında izlenmesi gerekir. Proje bazlı cari rasyonun en az 1, proje harici cari rasyonun da 1'in üzerinde olması beklenir.

Proje faaliyetlerinin nakit yürütülmesi durumunda, cari rasyo aşağıdaki şekilde de hesaplanabilir (IFRC 2016).

Proje Bazlı Nakit(Cari) Rasyo:

Projeye Ait Nakit ve Benzerleri + Projeye Ait Verilen Avanslar

Projeye Ait Kısa Vadeli Yükümlülükler

Proje Harici Nakit Rasyo:

Nakit ve Benzerleri - (Projeye Ait Nakit ve Benzerleri + Projeye Ait Verilen Avanslar)

Kısa Vadeli Yükümlülükler - Projeye Ait Kısa Vadeli Yükümlülükler

Herhangi bir sebeple cari bağışların kesilmesi durumunda, kuruluşun normal faaliyetlerini ne kadar sürdürebileceğini nakit yeterlilik gün sayısı ile ölçebiliriz. Bu rasyoyu hesaplamak için nakit ve nakit benzerlerinin bilinmesi gerekir. Bu tutara vadesi bozulabilen mevduatlar ve proje için alınan avanslar da eklenebilir. Elde edilen bu tutar, yıllık faaliyet giderlerine bölünür. Bu faaliyet giderine, program ve yönetim giderleri dahil edilirken, amortismanlar hariç tutulur (IFRC 2016).

Nakit Yeterlilik Gün Sayısı:

Nakit ve Nakit bezerleri

(Yıllık Faaliyet Giderleri – Amortisman Gideri) x 365

Nakit yeterlilik gün sayısının proje bazlı olarak aşağıdaki şekilde hesaplanabilir (Accountable 2010: 2).

Nakit Yeterlilik Gün Sayısı Proje Bazlı:

Projeye Ait Nakit ve Nakit bezerleri

(Projenin Faaliyet Giderleri – Projeye Ait Amortisman Gideri) x 365

Kuruluşlarda nakit yeterlilik gün sayısının, en az 90 gün olması beklenir. Kuruluşlar arasında gün sayısı açısından farklılıklar olabilir (Accountable 2010).

3.2. Verimlilik Analizi (Efficiency)

Kuruluşun sahip olduğu varlıkların etkinliği ve verimliliğinin ölçülmesinde kullanılan rasyolardır. Drucker (1974), verimliliği (efficiency) işleri doğru yapma, etkinliği (effectiveness) ise doğru işleri yapma olarak tanımlamıştır. Bir kuruluştaki işlerin doğru yapıldığı ile ilgili genel göstergeler, bağış gelirleri ve bu bağışlarla ilgili harcamalar üzerinden ölçülebilir. Aşağıda kuruluşların verimlilik analizi için kullanılabilecek bir kısım rasyolar açıklanmıştır.

Fon Kullanma Rasyosu:

Toplam Giderler

Alınan Fonlar

Kar amacı gütmeyen kuruluşların misyonu gereği mevcut fonların amacına uygun kullanılma yeteneği önemlidir. Büyük bağışçıların birçoğu kuruluşa yapılacak bağışların kullanılmasından ziyade kullanılmamasından endişe eder. Bu rasyo iki -üç yıllık ortalamada hesaplandığında %85-100 aralığında olması gerekir. Sadece belli bir yıl alındığında büyük bağışların yılsonunda alınmasından ve harcamanın izleyen yıllarda yapılmasından dolayı bu rasyo önemli ölçüde artış veya azalış gösterebilir. Bu nedenle ilk yıl bu rasyo olumsuz sonuç verirken bir sonraki yıl daha iyi bir sonuç verecektir. Bu görünümü düzeltmek için rasyo aşağıdaki gibi modifiye edilebilir (Sharma 2012).

Modifiye edilmiş fon kullanma rasyosu:

Kullanılan Nakit

Kullanılabilir Nakit (dönem başı+ dönem içi nakit)

Katkı Rasyosu:

Bu rasyo kuruluşların tasarruf göstergesi olarak kabul edilir. Cari yılın faaliyet gelirleri ile faaliyet giderlerinin sonucu olarak karşımıza çıkar.

Faaliyet Gelirleri – Faaliyet Giderleri

Faaliyet Gelirleri

Rasyonun yüksek olması fonların faaliyetlere aktarılmadığı, düşük çıkması ise faaliyetlerin finansmanının yetersiz olduğunun göstergesidir. Bu rasyonun genelde %15 ve üzerinde olması faaliyetlerin verimli kullanıldığına işaret eder (IFRC 2016).

Tutumluluk Rasyosu (Yönetim giderleri rasyosu):

Genellikle kar amacı gütmeyen kuruluşlarda yönetim giderlerinin mümkün olduğunca az olması gerekir. Bu rasyo genel giderler içindeki yönetimin payını gösterir.

Yönetici Ofis Giderleri

Toplam Fon Kullanımları

Yönetim giderleri, kuruluşun faaliyetinin devamlılığı için gerekli olan tüm zorunlu giderlerdir. Bu giderler; kira, elektrik, kırtasiye, telefon, yönetim personelinin maaşı, yönetim kurulu toplantı giderleri, ofis giderleri vb. gibi giderlerden oluşur. Yönetim giderlerine yıl içinde yönetim departmanlarına alınan varlıkların (duran varlık) toplam tutarı da ilave edilmelidir.

Toplam fon kullanımları, kuruluşun tüm harcamalarını içerir. Bu harcamalar, proje giderleri, yönetim giderleri ve bağış toplama giderlerini de içerir. Yıl içinde hem departmanlar hem de projeler için alınan varlıklar buna ilave edilmelidir.

Rasyo, yönetimin uygulamalarına bağlı olarak % 10-15 arasında değişebilir. Bununla birlikte eğer kuruluş içindeki tüm personelin (projenin personel maaşları dâhil) maaşları yönetim gideri olarak kabul edilirse, rasyo % 60-75 lere kadar yükselebilir (Abraham 2006).

Personel Maliyet Rasyosu:

Bu rasyo, kuruluşun toplam maliyeti ile kendi personeline yapılan harcama arasındaki ilişkiyi anlamamıza yardımcı olur.

Personel Maliyeti

Toplam Gider

Personel maliyeti maaş ve çalışanlara sağlanan diğer faydaları içermektedir. Bu faydalar çalışanlara ödenen herhangi bir ödenek veya ek yardımları kapsar. Danışman ve gönüllülere yapılan ödemeler de personel gideri olarak kabul edilmelidir.

Bu rasyonun ne kadar olması gerektiği, kuruluşun faaliyet alanına göre değişiklik gösterir. Eğitim kuruluşlarında bu rasyo %80 olabilirken, araştırma kuruluşlarında % 40 – 50 civarında olabilir (Accountable 2010:4; Nonprofits Assistance Fund, 2008).

Proje Giderleri Rasyosu:

Proje giderleri rasyosu, proje faaliyetleri için harcanan fon tutarı hakkında bilgi verir.

Toplam Proje Giderleri + Proje Varlık Satın Almaları

Toplam Kullanılan Fonlar

Proje giderleri direkt proje ile ilgili olan giderlerdir. Bu giderlere proje için satın alınan varlıklarda eklenmelidir. Bu rasyo, uygulayıcı kuruluşlarda normal olarak % 80-90 arasında değişir. Kuruluş ayrıca halktan bağışla fon oluşturuyor ise, fon maliyetleri daha da aşağı düşebilir (IFRC 2016).

Proje Uygulama Rasyosu:

Bu rasyo da, proje faaliyetlerine harcanan fon tutarı hakkında bilgi verir.

Proje Giderleri + Proje Varlık Satın Almaları

Projenin Toplam Fonu

Bu rasyo, projenin süre döngüsüne bağlı olacaktır. Her zaman birden küçük olacaktır ve proje ilerledikçe her yıl bire daha yakın olacaktır (IFRC, 2016).

Endirekt Maliyet Rasyosu:

Bu rasyo, proje faaliyetlerinin yürütülmesi ile ilgili yönetim ve personel giderleri hakkında bilgi verir.

Endirekt Proje Yönetim + Maaş Giderleri

Kullanılan Toplam Proje Fonu

Endirekt proje giderleri, direkt olarak proje ile ilgili olmayan giderlerdir. Bu giderler, mümkün olduğunca minimum olarak tutulmalı ve % 15-20'yi geçmemelidir. Rasyonun yüksek olması proje detaylarının gözden geçirilme nedeni olabilir (IRFC, 2016).

3.3. Etkinlik Analizi (effectiveness)

Etkinlik kavramı literatürde doğru işleri yapma olarak tanımlanmıştır. Bu analiz ile kâr amacı gütmeyen kuruluşların finansal davranışlarının düzgün ve etik olup olmadığı analiz edilir.

Maliyetleri Geri Kazanma (kurtarma) Rasyosu:

Bağış yapan ajansların birçoğu, masraf karşılama (geri kazanma) esasına göre kuruluşlara hibe vermektedir. Bunun anlamı kuruluşların proje masraflarını ilk olarak kendilerinin üstlenmesi, daha sonra ajanstan tahsil etmesidir. Projenin bazı faaliyetlerinde kuruluşun kendi imkânlarını kullanması, proje masraflarının belirlenmesini zorlaştırabilir. Normalde projenin maliyeti, proje ile ilgili yapılan doğrudan harcamalar ve amortisman giderinden oluşur.

Toplam Geri Kazanımlar

Toplam İlgili Harcamalar + Amortisman

Örnek olarak kuruluş projenin bir işi için kendi aracını kullanırsa araç kiralama bedeli kadar borç yazabilir. Bu durumda kira bedeli olarak piyasa fiyatı kullanılabilir mi? Bu genelde yanlış olur çünkü taksi hizmetleri kâr unsuru da içerir. Dahası şoförün maaşı başka bir projeden karşılanıyorsa, kiralama bedelinden bu tutar düşülmelidir. Bu analizler genelde proje yöneticisi tarafından yapılır (Accountable, 2011).

Özkaynak artış rasyosu:

Özkaynaklardaki Üç Yıllık Artış

Toplam Kaynaklardaki Üç Yıllık Artış

Bu rasyo negatif veya pozitif olabilir. Rasyo negatif olursa faaliyetler için yapılan harcamaların toplanan fondan fazla olduğunu gösterir. Kuruluş yeni fon kaynağı sağlayamadığı için mevcut fonları kullanmıştır. Özellikle fonun kaynağına bağlı olarak bu rasyodaki artış dikkatli takip edilmelidir. Çünkü fondaki birikme olumlu görünmekle birlikte aynı zamanda fonların harcanması gereken yerlere kullanılmadığı anlamına da gelebilir (Accountable, 2011).

Hatır Borçlanma Rasyosu:

Kuruluşun kredi gereksinimlerini karşılamak amacıyla, karşılıklı güven ilişkisi içinde bulunduğu üyelerinden ve diğer üçüncü kişilerden ticari işlemlere dayalı gerçek bir alacak olmaksızın aldığı borçları gösterir.

Hatır borçlanması, eski bir hile çeşididir. Ancak, bu borçlanma aslında bir defter kaydının dışında gerçekte olmamış olabilir. Bu kayıtlar kredi riskini değerlendirmek için yapılır. Bu rasyoyu hesaplamak için ofis elemanları, yakınları, üyeler ve diğer bireylerden teminatsız olarak temin edilen kredilerin tespiti gerekir. Bunlar toplam fonlar ile karşılaştırılır.

Üyelerden ve Diğer Bireylerden Alınan Teminatsız Fonlar

Toplam Fonlar

Genelde kuruluşların bankalardan kredi alması zordur. Bu nedenle ihtiyaç duyulan nakdi, yakın çevreden ve teminatsız olarak elde etme eğilimi fazladır. Bu rasyo ideal olarak sıfır olmalıdır, ancak 0,05 ten büyük olması durumunda fon kaynaklarının değerlendirilmesi gerekir (Accountable, 2011).

3.3.1. Sürdürülebilirlik Analizi

Kuruluşlar, fon ihtiyaçlarını özkaynak ya da yabancı kaynak artışı ile temin edebilirler. Mevcut bağışçılar bağış miktarlarını artırarak ya da yeni bağışçılar bularak öz kaynaklarını artıracaklardır. Özkaynak artışı, kuruluşun uzun dönem faaliyetlerinin sürdürme imkânı sağlayacaktır. Ayrıca, kuruluşun gayrimenkullerinin fazla olması, altyapısının güçlü olduğunun bir göstergesi olup, aynı zamanda yabancı kaynak ihtiyacının daha az olduğunu da gösterir.

Büyüme Rasyosu

Bu rasyo kuruluşun gelirlerinin, ne kadar hızlı büyüdüğü hakkında bilgi verir. Bu rasyo ne kadar büyükse, o kadar hızlı büyümenin olduğunu kümülatif olarak gösterir. Bu rasyo hesaplanırken son yılki toplam gelir, baz alınan yılın gelirine bölünür. Daha sonra baz alınan yıla göre, kaç yıllık veri ile çalışılmasına bağlı olarak karekök veya üçüncü kök alınır. Üç yıllık veri ile bu rasyo en iyi sonuç vermektedir. Üç yıllık veri varsa, karekök alınır, beş yıllık veri de ise dördüncü kök alınır.

$$\text{Büyüme rasyosu} = \sqrt[n-1]{\frac{\text{son yılın toplam geliri}}{\text{baz yılın toplam geliri}}} \times 100 - 100$$

Kuruluşlarda genel olarak büyüme rasyoı yıllık %30'lar civarındadır. Kuruluşlar kaynaklarını artırmak için ortak bir çaba göstererek %60-70'in üzerinde bir büyüme gösterebilirler. Kuruluşlardaki bu şekildeki istikrarlı bir büyüme ancak bağışçı desteğinin sürmesi veya iyi bir yönetim ile gerçekleşebilir. Bazı durumlarda bu yüksek büyüme rasyosu fon üzerinde aşırı odaklanma kaynaklı olabilir. Tersine %10'un altındaki büyüme rasyosu kötü yönetim ya da bağışçıların ilgisinin azaldığını gösterir. Yüksek büyüme rasyosu, daha dikkatli mali yönetim ve kontrol gerektirir. Doğal afetler gibi istisnai zamanlarda büyüme rasyosunda kısa vadede aşırı artışlar olabilir (Accountable, 2011).

Öz Yeterlilik Rasyosu:

Kuruluş giderlerinin, ne kadarının kendi gelirleri ile karşıladığını gösteren bir rasyodur. Kendi gelirlerinden kasıt devletten ve ajanslardan gelen bağış ve hibelerden hariç olan gelirlerdir. Kendi gelirleri içinde kuruluşa yapılan genel bağışlar, gayrimenkul gelirleri, fon artışları, üyelik aidatları, eğitim ve danışmanlık ücretleri sayılabilir.

Öz Yeterlilik Rasyosu: Toplam Öz Gelirleri

Toplam Giderler – Amortismanlar

Toplam giderler, amortismanlar dışındaki tüm giderleri kapsar. Kullanım amacıyla alınmış olan duran varlıklar ile ilgili giderler, toplam giderler içine dâhil edilmemelidir. Yararlanıcılara dağıtılmış olan varlıklar bu giderlere dâhil edilmelidir. Öz yeterlilik rasyoı genelde 1'den daha düşük çıkar, 1'e yakın olması olumlu olarak kabul edilir. 1'den fazla olması durumunda, kuruluşun ya duran varlıklara yatırım yaptığı ya da fon topladığı anlamına gelir (Accountable, 2011).

Bağımlılık Rasyosu

Kuruluşun bağışçılara ne kadar bağımlı olduğunu gösteren bir rasyodur. Bağışçılara aşırı bağımlılık finansal bağımsızlığı sarsar ve bağışçıların desteklerini geri çekmeleri durumunda kuruluş finansal olarak zor durumda kalabilir (Lewis, 2015).

Bağışçılara Bağımlılık rasyosu:

Bağış Gelirleri

Toplam Gelirler

Bu rasyonun yüksek olması, bağımlılığın yüksek olduğunu ve kuruluşun riskinin yüksek olduğunu gösterir. Rasyo arttıkça kırılganlıkta artar. Rasyonun 0,80'i aşması kuruluşun faaliyetleri için bağışçılara aşırı bağımlı olduğunu gösterir.

Bu rasyo istenirse bağışçı özelinde de hesaplanabilir.

X bağışçısının destekleme rasyosu:

X Bağışçı Geliri

Toplam Gelirler

Bu iki rasyo kuruluşun faaliyetleri için bağışçılara olan bağımlılığını gösterir.

Altyapı rasyosu:

Toplam Gayrimenkuller

Toplam Duran Varlıklar

Kuruluşlarda bu rasyo toplam duran varlıklar içindeki gayrimenkullerin oranını tespit etmek için kullanılır. Rasyonun %30'un üzerinde olması istenir. Özellikle eğitim ve sağlık alanında hizmet veren kuruluşlarda bu rasyo daha yüksektir. Rasyo, kuruluşun yaşına bağlı olarak artış eğilimi gösterir. Yeni kuruluşlar herhangi bir gayrimenkule sahip oluncaya kadar bu rasyo dikkate alınmaz (Accountable, 2011).

Fon Yedekleme Rasyosu:

Uzun Vadeli Nakde Dönüşebilir Yatırımlar x 365

Yıllık Faaliyet Giderleri – Amortismanlar

Bu rasyo acil durumlarda kullanılabilecek fonların kaç gün yetebileceği hakkında bilgi verir. Bu rasyoyu elde edebilmek için acil durumlarda hangi uzun vadeli yatırımların nakde dönüştürülebileceğinin bilinmesi gerekir. Vadeli banka mevduatları gibi kısa vadeli yatırımlar nakit benzeri sayılacağından buraya dâhil edilmez. Bu fonlar normalde uzun vadeli yatırımlardır.

Kuruluşun nakde ihtiyacı olması durumunda uzun vadeli yatırımlar içinde yer alan ve nakit benzeri olarak kabul edilebilecek varlıklar ile kuruluşun devamlılığının ne kadar sürdürülebileceğini gösteren bir rasyodur.

Rasyonun yüksek olması acil durumlarda kuruluşun kullanabileceği fonlara sahip olduğunu, aksine düşük olması kuruluşun faaliyetlerinin sekteye uğrayabileceğini ifade eder.. Genelde kuruluşlar için bu rasyoya ait gün sayısının 60 ile 90 gün arasında olması beklenir. Bu rasyo aslında nakit yeterlilik gün sayısı rasyosunu destekleyen bir rasyodur (Accountable, 2011).

4. Sonuç

İşletmelerde ilgili taraflardan farklı olarak kar amacı gütmeyen kuruluşlarda mütevellî heyeti, bağışçılar, proje faydalanıcıları, proje personeli, yöneticiler, finans personeli ve kamuoyu gibi taraflar kar amacı gütmeyen kuruluşlarla ilgili finansal bilgiye ihtiyaç duyarlar.

Şirketlerde ana amaç uzun dönemli kârlılığı maksimize etmek iken, kâr amacı gütmeyen kuruluşlarda ana amaç hizmet sundukları hedef kitleye sağladıkları fayda düzeyini ve yaygınlığını maksimize etmektir. Bu amaç farkı, kâr amacı gütmeyen kuruluşta finansal analizin odak noktasını değiştirerek verimlilik, etkinlik ve sürdürülebilirlik üzerine odaklanmayı gerektirir.

Kâr amacı gütmeyen kuruluşlarda kuruluşun ve projelerin performanslarının ölçülmesi için finansal analiz dört ana başlık altında incelenmiştir. Bunlar likidite, verimlilik, etkinlik ve sürdürülebilirlik rasyoları şeklinde gruplandırılmıştır.

Likidite analizi, işletmelerde olduğu gibi kâr amacı gütmeyen kuruluşlarda da kısa vadeli borç ödeme gücünü ölçmek amacıyla yapılır. İşletmelerden farklı olarak kuruluşlarda, proje bazında da borç ödeme gücünün analizi yapılmalıdır.

Verimlilik analizi, kar amacı gütmeyen kuruluşlarda işlerin doğru yapıp yapılmadığı ile ilgili göstergeler, işletmelerden farklı olarak bağış gelirleri ve bu bağışlarla ilgili harcamalar üzerinden ölçülür ve değerlendirilir. Kar amacı gütmeyen kuruluşların misyonu gereği mevcut fonların amacına uygun kullanılması yeteneği önemlidir. Bağışçıların birçoğu kuruluşa yapılacak bağışların kullanılmasından ziyade kullanılmamasından endişe eder.

Etkinlik analizi ile kuruluşun finansal faaliyetlerinin düzgün ve etik bir şekilde yürütülüp yürütülmediği analiz edilir.

Sürdürülebilirlik analizi ile kuruluşun uzun dönem faaliyetlerini sürdürebilme imkânları analiz edilir.

Kar amacı gütmeyen kuruluşların finansal performanslarının ölçülmesi, iyi yönetilip yönetilmediği, faaliyetlerin etkin ve verimli olup olmadığı, varlıkların yerinde kullanılıp kullanılmadığı, topluma hizmet misyonunu gerçekleştirip gerçekleştirmediği gibi konularda, kuruluşla ilgili karar alan taraflara finansal bilgi sağlar.

Kar amacı gütmeyen kuruluşlarda etkin finansal performans analizi için, finansal verilerin elde edilebileceği muhasebe kayıt sistemine ihtiyaç duyulur. Hesap planının bu analize uygun bir şekilde oluşturulması gerekir.

Bu çalışmada kullanılan rasyolar, aynı zamanda hem iç hem de dış denetim de bilginin doğruluğunu teyit etme amacıyla kullanılabilir.

Bundan sonraki çalışmalarda, kâr amacı gütmeyen kuruluşlardan alınan gerçek veriler üzerinde uygulanarak kuruluşların performans ölçümleri yapılabilir. Kâr amacı gütmeyen kuruluşlar finansal performanslarına göre, puanlanarak derecelendirmeler yapılabilir. Performans puanına göre, daha geniş imkânlarla kavuşabilirler. Şu anda ticaret odaları ve TCMB tarafından yayınlanan sektör rasyolarının bir benzeri, kâr amacı gütmeyen kuruluşlar için de yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Abraham, A. (2006). 'Financial Management in the Nonprofit Sector: A Mission-Based Approach to Ratio Analysis in Membership Organizations', The Journal of American Academy of Business, Cambridge Vol. 10, Num. 1, September, pp. 212-219.
- AccountAble (2010). Organisational Ratios-1, 148, pp. 1-4,
<http://www.accountaid.net/Periodicals/AccountAble/148%20Organizational%20Ratios-%201.pdf> (Erişim tarihi 07.06.2016)
- AccountAble (2011). Organisational Ratios-2, 149, pp. 1-4,
<http://www.accountaid.net/Periodicals/AccountAble/149%20%20Organizational%20Ratios%202.pdf> (Erişim tarihi 07.06.2016)
- Bircan, G. (2015). 'Kar Amaçsız İşletmelerde Hile Denetiminin Önemi', Mali Çözüm İSMMO, Ocak-Şubat, s. 93-115.
- Çabuk, A. ve Lazol, İ. (2012). Mali Tablolar Analizi, Ekin Yayınevi, Bursa.
- Tinkelman, D. and Donabedian, B. (2007), 'Street Lamps, Alleys, Ratio Analysis, and Nonprofit Organizations', Nonprofit Management & Leadership, vol. 18, no. 1, Fall.
- Drucker, P. F. (1974). Management, Tasks, Responsibilities, Practices, Heinemann, London.
- Er, N. (2014). Kar Amacı Gütmeyen Kuruluşlar ve Derneklerde Muhasebe Süreçleri ve Uygulama Örneği: Marmara Yelken Kulübü Derneği, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Okan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Erol, M. (2007). 'Sivil Toplum Kuruluşlarından (STK) Vakıflar ve Vakıflarda Muhasebe Kayıt Sistemi', Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, s. 333-348.
- Gücenme, Ü. (2000). Mali Tablolar Analizi, Marmara Kitapevi, Bursa.
- Güngörmüş, A. H. ve Coşkun, A. (2008). Vakıflarda Muhasebe Bilgi Sistemi ve Finansal Kontrol. Ali Coşkun (Ed.), Sivil Toplum Kuruluşlarında Yönetim, s. 175-190, Seçkin Yayıncılık, İstanbul.
- Finance in National Society, IFRC (2016). Financial ratios for NGO's,
<http://nsfinance.nsdevelopment.wikispaces.net/file/detail/Financial+ratios+for+NGO%27s.doc>, (Erişim tarihi 04.05.2016)
- Lewis, T. (2015). Financial Management Essentials, A Handbook for NGOs, Mango Management Accounting for Non-governmental Organisations, pp.84-88.
- Nonprofits Assistance Fund (2008). Analyzing Financial Information Using Ratios,
https://nonprofitsassistancefund.org/sites/nafrprod/files/publications/analyzing_financial_information_using_ratios_2014.pdf, (Erişim tarihi 24.06.2016)
- Sharma, Pratibha (2012). 'Performance Measurement in NGOs', The Management Accountant, December, pp.1442-1446.

- Ryan ve Irvine (2012). ‘Not-For-Profit Raions for Financial Resilience and Internal Accountability: A Study of Australian Internatioanl Aid Organizations’, Australian Accounting Review, no.61 Vol.22 Issue.2, 2012, pp.177-194.
- Social Accountability Standards (SAS) 10, Financial Management Service Foundation (FMSF), India, <http://www.socialaccountability.net/pdf/sas10.pdf>, (Erişim tarihi 04.05.2016)
- Tekin, T. (2007). Kar Amacı Gütmeyen Organizasyonlarda İç Kontrol Sisteminin İncelenmesi, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- USAID (1994). Fundamentals of NGO Financial Sustainability, Chapter 5, pp. 7-14, http://www2.pathfinder.org/site/DocServer/Fundamentals_of_NGO_Financial_Sustainability.pdf, (Erişim tarihi 04.05.2016)

Ratio Analysis in the Measurement of Financial Performance of Non-Profit Organizations (Non-Governmental Organizations)

Bedia ATALAY
bediaatalay@gmail.com

Ali Haydar GÜNGÖRMÜŞ
a.h.gungormus@gmail.com

Ender BOYAR
enderboyar@gmail.com

Extensive Summary

1. Introduction

Effective and successful management of the nonprofit organizations who are targeting to provide social benefit to the public, and to solve the social problems and to contribute to the public welfare are most likely possible with availability and analysis of the accurate financial data. Ratio analysis might be available for an accurate and a reliable analysis.

Ratio analysis is a common method that is used for measuring of the fiscal performance. Nevertheless, its use in nonprofit organizations is fairly limited. Some of the ratios used for the companies are not directly related with the nonprofit organizations because of the target differences.

In this study, financial performances of the nonprofit organizations were measured and analyzed under the four title as liquidity, productivity, sustainability and effectivity.

2. Method

Literature on financial analysis of the nonprofit organizations is not so common as it was in companies. Although profitability, activity and fiscal structure analyses come forward for measuring of company performance, sustainability, productivity and effectiveness are most likely for the nonprofit organizations.

Financial ratios for measuring of the institution and the projects that are available for the use of nonprofit organizations were analyzed under the four title as the ratios of liquidity, productivity, sustainability and effectiveness.

Apart from the companies, project based debt solvency was checked through the liquidity analysis. Productivity analysis is also evaluated with measuring the donation income and the spending on these donations. With the effectiveness analysis how properly and ethically was conducted the financial activities of the institution is analyzed. Finally, with the sustainability analysis, how sustainable the long term activities of the institution was analyzed

3. Results

Though main aim of the companies is to maximize the long term profitability, nonprofit organizations aim to maximize the benefits of the target groups subject to their services. The difference between the aims requires to change the focal point of financial analysis for nonprofit organization and to focus on productivity, effectiveness and sustainability

Measuring the financial performances of the nonprofit organizations provides financial information about the organizations to the decision makers that how successfully they were managed and how their activities were effective and productive, how the resources were properly used, how the mission to serve the people was realized

For making the effective performance analysis in profit oriented institutions, it is needed to have the accounting registry system from which the financial data can be obtained. Account plan should be prepared in accordance with this analysis.

Ratios implemented in this study can be used concurrently in internal and external audit for checking how accurate the information.

Measuring the performances of the nonprofit organizations can be based on the real data which are taken from them. Nonprofit organizations can be rated based on their financial performances. This organization may have better opportunities up to their performance grade. Similar ratios with the sector ratios published by the chamber of commerce and TCMB may be published for the nonprofit organizations.